

Læreplan for Personlig udvikling

A: Formål og Introduktion

Formålet for undervisningen i personlig udvikling

(Jf. § 34 i Hjemmestyrets bekendtgørelse om trinformål samt fagformål og læringsmål for folkeskolens fag og fagområder.)

Formålet med undervisningen er, at eleverne lærer at vurdere egne muligheder, sætte mål, planlægge og tage kvalificerede valg i forbindelse med deres skolegang og videre uddannelse. Eleverne skal endvidere tilegne sig viden om forudsætningerne for en psykisk og fysisk sund livsførelse, herunder om de problemer, der knytter sig til misbrug af nydelses- og rusmidler. Eleverne skal opnå et grundlæggende kendskab til sikkerhed i skole, hjem, det omgivende samfund og naturen. Eleverne skal opnå indsigt i de familie-, bolig-, miljømæssige og økonomiske rammer, som samfundet sætter for menneskers dagligliv, og i de værdier og forpligtelser, der knytter sig til samværet i et familie-, arbejds- og samfundsfællesskab.

Stk. 2. Undervisningen skal medvirke til, at eleverne udvikler såvel deres sociale og følelsesmæssige kompetencer som deres intellektuelle og fysiske færdigheder. Undervisningen skal styrke elevernes selvindsigt, selvværd og kreativitet og støtte dem i at udvikle sig til tænkssomme og omsorgsfulde mennesker, der reflekterer og planlægger, tager vare på sig selv og andre og tager ansvar for at forme deres egen fremtid.

Stk. 3. Undervisningen skal styrke elevernes evner til at samarbejde med mange forskellige mennesker og medvirke til, at de tager hensyn til andre og forstår betydningen af samtalen som et middel til at finde fælles løsninger. Eleverne skal opnå forståelse af andre menneskers værdier, holdninger og handlinger.

Stk. 4. Eleverne skal opnå forståelse af, at de valg, de selv og andre træffer i forbindelse med uddannelse og erhverv og deres livsførelse i øvrigt, har betydning for dem selv og for samfundet som helhed. Undervisningen skal endvidere medvirke til, at eleverne udvikler deres tolerance over for andre mennesker, og at de værdsætter andre menneskers rolle i og bidrag til et demokratisk samfund.

Bemærkninger til formålet

Formålet er udformet således, at stk. 1 omhandler den konkrete viden og de færdigheder, som den enkelte elev skal opnå gennem skoleforløbet.

Stk. 2 omhandler den personlige udvikling og egen anvendelse af viden og færdigheder til personlig vækst og styrkelse af identitet og integritet, det intrapersonelle.

Stk. 3 omhandler elevens anvendelse af viden og færdigheder i samarbejde med andre til at opnå indsigt i og respekt for andre mennesker, det interpersonelle.

Stk. 4 omhandler elevens anvendelse af viden og færdigheder både i det lokale og internationale samfund til styrkelse af demokratiet og den interkulturelle tolerance, det globale.

På mellemtrinet er det hensigten, at eleverne sætter både faglige og personlige realistiske mål for deres videre skolegang og løbende evaluerer og reviderer disse.

Eleverne skal endvidere på mellemtrinet opnå viden om rus- og nydelsesmidler og bevidsthed om sund levevis og om betydningen af omsorg og seksualitet, således at de er i stand til at tage ansvar for egen sundhed, fysisk såvel som psykisk. Endelig skal eleverne videreudvikle deres forståelse for andre mennesker og opnå færdigheder i at løse dagligdags konflikter. De skal samarbejde og arbejde selvstændigt, kunne tale om livet, døden og angsten for at miste og bruge aktiv lytning som en naturlig del af den daglige interaktion.

Formålet med undervisningen på mellemtrinet er således, at videreudvikle elevernes forståelse af og indsigt i sammenhængen og helheden i tilværelsens mange facetter.

Fagområdets placering

Personlig udvikling indgår som et obligatorisk fagområde i undervisningen fra 1. til 10. årgang. Det indgår som et selvstændigt fagområde, men hænger nøje sammen med såvel andre fag og fagområder som elevernes egen personlige udvikling og trivsel og skolens hverdag. Det er især fagområderne naturfag og samfundsfag, og i en vis udstrækning lokale valg, samt faget religion og filosofi, der hænger naturligt sammen med personlig udvikling. Det vil derfor være hensigtsmæssigt, at en stor del af undervisningen tilrettelægges tværfagligt og/eller i tæt samarbejde med de her nævnte fag, både med henblik på helhedsforståelsen, og for at hvert fag og fagområde sikrer og fastholder sin egen synsvinkel.

Fagområdet personlig udvikling er til en vis grad nyt, men også kun til en vis grad, idet det indeholder de delområder så som sundhedslære, familien, seksuallære og erhvervsvejledning, som hidtil er blevet varetaget under emneundervisningen. Det nye i faget er, at der sættes større fokus på elevernes selvværd, udvikling af mellemmenneskelig tolerance, evne til at tale om egne følelser og lytte til andre, til at løse konflikter på en assertiv måde og til at tage medansvar for egen udvikling, læring og personlige planlægning.

Lærings- og arbejdsmetoder

Det helt grundlæggende lærings- og arbejds-syn inden for fagområdet personlig udvikling er, at både børn og voksne lærer gennem erfaring, erkendelse og selvinvolvering. Inden for dette lærings- og arbejds-syn er et mere overordnet menneskesyn også repræsenteret - et holistisk menneskesyn, som erkender, at mennesker indeholder både gode og dårlige egenskaber, og at mennesker både har styrkesider og mindre stærke sider. Det er således hensigten at læringen i personlig udvikling skal tage udgangspunkt i elevernes ressourcer og stærke sider. Ved at styrke de allerede stærke sider og ved at give eleverne selvværd og oplevelse af succes, gives der lyst, mod og plads til at styrke og udvikle de mindre stærke sider.

Undervisningen i personlig udvikling bygger meget på samtalen, på interaktion og på at øve sig og gøre ting i det virkelige liv, men der er også inden for dette fagområde, brug for mere direkte undervisning, som tager udgangspunkt i lærerens fortælling og forklaring. Også på mellemtrinnet kan det i flere sammenhænge være hensigtsmæssigt at dele klassen i mindre hold eller grupper, som undervises for sig, da det kan være svært at fortælle om egne sorger og bekymringer og at forholde sig personligt og engageret til for mange mennesker på en og samme tid.

Forældrenes inddragelse

Da fagområdet indeholder mange meget personlige, og for mange måske angstprovokerende eller tabubelagte emner, er det af allerstørste vigtighed, altid at have orienteret forældrene om, hvad der skal foregå i skolen. Forældrene skal være orienteret om, hvilket emne der vil blive behandlet i den kommende periode, hvad det indeholder, og hvordan undervisningen påtænkes tilrettelagt. Det har stor betydning, at forældrene er trygge i forhold til det der sker i skolen og i undervisningen, at de har forståelse for, hvorfor der undervises i eksempelvis familien og seksualitet, og at de har haft mulighed for at stille spørgsmål.

Læreren ansvar og rolle

I forbindelse med undervisningen i personlig udvikling, har læreren, ud over et ansvar for at orientere forældrene, et ansvar for at underrette skolens leder og klassens øvrige undervisere, når det er specielt følsomme emner, der bliver behandlet, ikke kun med henblik på tværfaglig tilrettelagt undervisning, eller koordinering af undervisningen, men også med henblik på, at være forberedte og opmærksomme på elevernes adfærd. Det er både leder og læreres ansvar at være opmærksomme på børn, der udviser symptomer på omsorgssvigt, at udvise respekt for børn og forældre og at handle i forhold til barnets tarv. Derimod er det aldrig lærerens rolle at være behandler, endsiges psykolog eller terapeut.

Læreren rolle i undervisningen er at være omsorgsfuld, støttende og frem for alt altid at "være til stede". Den største udfordring for undervisere i personlig udvikling er at udvise personlig robusthed, mod og engagement i eleverne

Brugsanvisning til læreplanen

Læreplanen er opstillet i fire spalter, som vist i nedenstående figur

<i>Læringsmål</i>	<i>Forslag til undervisningen</i>	<i>Forslag til evaluering</i>	<i>Forslag til undervisningsmaterialer</i>
Kategori 1 – 4		Kategori 1 – 4	
<p>I denne spalte anføres de obligatoriske læringsmål for faget delt op i 4 kategorier:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Personlig målsætning og planlægning • Personlig udvikling • Samarbejde og kommunikation • Uddannelse og erhverv. 	<p>I denne spalte anføres forslag til undervisningsaktiviteter, -forløb og -metoder i relation til de enkelte læringsmål eller grupper af læringsmål. Forslagene skal ses som eksempler på, hvordan der kan arbejdes med de pågældende læringsmål, og er udelukkende vejledende.</p>	<p>I denne spalte anføres forslag til evalueringen ud fra læringsmålene i 1. spalte.</p> <p>Forslagene skal ses som eksempler på, hvordan der kan evalueres ud fra de pågældende læringsmål, og er udelukkende vejledende.</p>	<p>I denne spalte anføres forslag til undervisningsmaterialer – såvel materialer til elevernes brug som vejledende materialer til lærerens brug. Forslagene skal ses som eksempler på, hvilke typer af materialer, der kan anvendes i arbejdet, og er udelukkende vejledende.</p>

Læringsmålene

Læringsmålene står anført i Hjemmestyrets bekendtgørelse om trinformål samt fagformål og læringsmål for folkeskolens fag og fagområder (§ 35 – 37). Læringsmålene er således ligesom trinformål og fagformål fastsat af landsstyret og angiver obligatoriske, nationale standarder for undervisningens indhold.

Læringsmålene skal danne udgangspunkt for udvælgelsen af indholdet i undervisningen, og dermed også for evalueringen af elevernes udbytte heraf.

Læringsmålene er alle angivet som endemål for trinnet og er formuleret som afslutninger af den indledende sætning: ”Ved afslutningen af mellemtrinnet forventes det, at eleverne... ”.

Læringsmålene for alle tre trin er inddelt i fire kategorier, som er:

- Personlig målsætning og planlægning
- Personlig udvikling
- Samarbejde og kommunikation
- Uddannelse og erhverv.

Personlig målsætning og planlægning

Denne kategori tager udgangspunkt i, at eleverne skal være med til at planlægge, forme og have indflydelse på deres eget arbejds- og privatliv. Den hastige samfundsmæssige udvikling gør det mere og mere nødvendigt, at man har nogle mål og planer for sit liv, at man reviderer disse mål kontinuerligt, og at man har så meget selvværd, at man selv tror, det nytter, og at man selv tør og vil gøre en indsats. At tro på sig selv og at respektere andre er kernen for læringen i denne kategori.

Personlig udvikling

Denne kategori tager udgangspunkt i individet selv. Det er vigtigt for at kunne sætte sig mål for et godt liv, at eleverne ved hvordan man lever sundt, er i stand til både at give og modtage omsorg og at have selvtillid. Men da livet og verden ikke altid er, som man kunne ønske sig, er det også vigtigt at vide noget om rus- og nydelsesmidler, at kunne give udtryk for følelser og at vide noget om mobning og seksuelt misbrug. Familie, sundhed, kærlighed og det at tage vare på sig selv er kernen for læringen i denne kategori.

Samarbejde og kommunikation

Denne kategori tager udgangspunkt i menneskelig interaktion i tætteste og videste forstand. Det hører med til at leve at godt liv, at eleverne er i stand til at give kritik på en konstruktiv måde og også selv er i stand til at modtage konstruktiv kritik og bruge den på en hensigtsmæssig måde. For at kunne leve i samklang med andre mennesker er det nødvendigt at kunne lytte til hinanden, at kunne give udtryk for egne frustrationer, glæde og vrede og at kunne forholde sig til andre menneskers følelser og handlinger. Samarbejde og kommunikation er kernen for læringen i denne kategori.

Uddannelse og erhverv

Denne kategori tager udgangspunkt i elevernes samfundsmæssige og erhvervsmæssige fremtid. Den hænger nøje sammen med den første kategori, men fokuserer mere på konkret viden som grundlag for fremtidige erhvervsvalg. For at kunne tage stilling og vælge uddannelse og erhverv, er det vigtigt at have kendskab til de eksisterende muligheder både lokalt og globalt. Fremtid, uddannelse og erhverv og virkelyst er kernen for læringen i denne kategori.

Kategorierne, er som det fremgår, ikke skarpt adskilte. De indeholder alle læringsmål, der er vigtige for den personlige udvikling, og som angiver, hvilket fokus undervisningen skal have.

Rækkefølgen af læringsmålene på det enkelte trin er heller ikke et udtryk for hverken faglig progression eller prioritering. Det er altså ikke meningen, at man starter undervisningen fra en ende af, læringsmål efter læringsmål og kategori efter kategori. De steder, hvor der ligger en sammenhæng og progression læringsmålene imellem, er dette påpeget i undervisningsforslagene.

Det vil således være normalt at sammensætte undervisningsforløb, som inddrager udvalgte læringsmål fra forskellige kategorier, således at undervisningen afspejler sammenhængen og helheden i stoffet.

Da fagområdet endvidere har tæt berøring med andre fag og fagområder, vil det ligeledes være naturligt, at sammensætte undervisningsforløb med udvalgte læringsmål fra flere fag.

Forslag til undervisningen

Forslag til undervisningen beskriver forskellige undervisningsmetoder og -aktiviteter og i enkelte tilfælde også egentlige afsluttede undervisningsforløb, som kan anvendes i arbejdet med at nå læringsmålene.

Der er ikke i alle tilfælde et én til én forhold mellem læringsmål og undervisningsforslag. Til nogle af læringsmålene er således anført flere forslag, mens andre undervisningsforslag dækker flere læringsmål. I de tilfælde, hvor et undervisningsforslag inddrager læringsmål fra andre kategorier, er de pågældende læringsmål anført i kursiv under det aktuelle læringsmål med en henvisning til, hvilken kategori, de er hentet fra.

Forslagene til undervisningen er ikke udtømmende, men skal forstås som vejledende eksempler på og ideer til, hvordan undervisningen kan tilrettelægges.

Som nævnt ovenfor angiver læringsmålene, hvilken viden og hvilke færdigheder eleverne forventes at have tilegnet sig efter afslutningen af hvert trin. Der vil derfor være brug for, at læreren selv opstiller nogle delmål, underviser i det samme stof flere gange, men på forskellige niveauer, og i det hele taget tilpasser undervisningsforslagene til alderstrinnet og elevernes behov. Det skal understreges, at forslagene udelukkende er vejledende, og det er således helt op til den enkelte lærer ud fra egne erfaringer og vurderinger at udvælge i, tilpasse og supplere de anførte arbejdsformer eller at erstatte dem med helt andre.

Forslag til evalueringen

Også for evalueringsforslagene gælder det, at der kan være et eller flere forslag til et læringsmål og et forslag, der dækker flere læringsmål.

Evalueringsforslagene kan have generel karakter eller være mere direkte rettet mod det/de anførte forslag til undervisningen. Der dog i alle tilfælde en direkte forbindelse med læringsmålene.

Forslagene til evalueringen skal på linie med forslagene til undervisningen betragtes som vejledende eksempler og ideer.

En del af evalueringsforslagene består i en simpel opregning af, hvad læreren skal være opmærksom på, mens andre i højere grad inddrager elevernes respons gennem en aktivitet eller svar på spørgsmål o.l.

Forslag til undervisningsmaterialer

De anførte forslag til undervisningsmaterialer er både til brug for læreren selv og til brug for eleverne.

Alle relevante grønlandske udgivelser er søgt medtaget. Herudover skal det understreges, at der i udvælgelsen af de øvrige materialer ikke er foretaget en sammenlignende vurdering af de enkelte forlagsudgivelser. De anførte materialer skal således ses som eksempler på de typer materialer, der skønnes anvendelige, og angivelserne er på ingen måde et udtryk for, at den pågældende udgivelse vurderes som værende af højere kvalitet end andre tilsvarende materialer.

Materialeangivelserne skal derfor heller ikke betragtes som udtømmende, og skolerne og de enkelte lærere opfordres til selv at foretage materialesøgninger for løbende at ajourføre skolens materialesamling til faget.

Læringsmålene for personlig udvikling på alle tre trin

Ved afslutningen af <i>ungstetrinnet</i> forventes det, at eleverne	Ved afslutningen af <i>melletrinnet</i> forventes det, at eleverne	Ved afslutningen af <i>ældstetrinnet</i> forventes det, at eleverne
Personlig målsætning og planlægning		
<ul style="list-style-type: none"> • kan give udtryk for egne ønsker og drømme • kan beskrive egne personlige egenskaber, interesser og evner • er opmærksomme på forhold, der kan få indflydelse på deres personlige planlægning • kan skelne mellem beslutninger, de selv kan tage, og beslutninger, som andre har ansvaret for • har forståelse af vigtigheden i at opsætte mål • har kendskab til de forskellige faser i en målsætningsproces • kan opstille mål og handleplaner for deres daglige skolegang • kan fortælle om og diskutere deres egne mål og handleplaner med andre og forholde sig til andres mål og handleplaner 	<ul style="list-style-type: none"> • er bevidste om muligheder og begrænsninger i forhold til egne ønsker og drømme • er bevidste om ændringer i egne personlige egenskaber, interesser og evner • kan vurdere faktorer, der kan have indflydelse på deres uddannelse, erhvervsvalg og personlige planlægning, med henblik på at foretage hensigtsmæssige valg • opstiller mål og delmål for deres videre skolegang og personlige planlægning • løbende evaluerer og reviderer både mål og delmål og tager de nødvendige skridt til at disse realiseres • opsøger viden og bruger de ressourcer, der er i samfundet, som kan hjælpe dem til at nå deres mål • søger at nå forskellige delmål i samarbejde med andre, giver respons på andres handleplaner samt modtager respons på egne handleplaner og forholder sig aktivt hertil 	<ul style="list-style-type: none"> • har et realistisk syn på egne personlige egenskaber og evner • har opstillet realistiske mål og delmål for deres videre uddannelse, arbejdsmæssige karriere og personlige planlægning og har taget de nødvendige skridt, for at disse kan realiseres • er indstillede på løbende at evaluere, omstille sig og ændre mål i forhold til uddannelse og arbejdsmæssig karriere i trit med samfundets udvikling og behov og egne evner og interesser • er bevidste om, at uddannelse og karriere er en vedvarende proces, hvor kontinuerlig udvikling af egen viden og kunnen er en nødvendighed
Personlig udvikling		
<p><i>Selvværd</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • kan fortælle om sig selv i positive vendinger • har forståelse af værdien af et venskab <p><i>Sundhed</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • har viden om, hvad sund kost betyder for et menneskes velvære, og kan tilberede en sund skolefrokost eller madpakke • kan give eksempler på, hvilken indflydelse deres familie, kammerater og medierne har på deres egen holdning til, hvad der er sund levevis • har viden om betydningen af personlig hygiejne 	<p><i>Selvværd</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • er opmærksomme på forhold, som påvirker deres selvpfattelse • er opmærksomme på, hvordan de selv kan styrke deres personlige vækst og selvværd, • er aktive i forhold til at knytte og bevare venskaber <p><i>Sundhed</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • er bevidste om, hvad de selv gør for at fremme sunde spisevaner og en sund levevis • har viden om, hvad det er sundt og mindre sundt at spise og drikke og kan tilberede et hovedmåltid, hvori årstidens friske råvarer indgår • tager stilling til, hvilken indflydelse familie, jævnaldrende og det omgivende samfund har på deres værdisæt i forhold til sund levevis 	<p><i>Selvværd</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • udviser selvværd og selvtillid i forhold til egne målsætninger og præstationer • har de menneskelige færdigheder, som er nødvendige for at udvikle og opretholde forskellige mellem-menneskelige forhold <p><i>Sundhed</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • er opmærksomme på egne kropslige signaler og tager hånd om deres egen sundhedsmæssige tilstand • forholder sig kritisk til mediernes udmeldinger og fortolkninger i forbindelse med sundhed og den påvirkning, det udsætter dem for

Ved afslutningen af <i>ungstetrinnet</i> forventes det, at eleverne	Ved afslutningen af <i>melletrinnet</i> forventes det, at eleverne	Ved afslutningen af <i>ældstetrinnet</i> forventes det, at eleverne
<p><i>Familie</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • kan beskrive nogle forskellige roller og ansvarsfordelinger i en familie • har viden om, at der er mange forskellige måder at organisere en familie på, og at dette varierer både mellem forskellige kulturer og inden for den samme kultur <p><i>Kærlighed, omsorg og seksualitet</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • har viden om børns behov for at give og modtage kærlighed og omsorg • har viden om, at der findes både voksne mennesker og større børn, som ikke kan sætte grænser i forhold til børn i seksuel henseende • er opmærksomme på at undgå ubehagelige og farlige situationer • ved, hvor de kan henvende sig og få hjælp og støtte i tilfælde af mistanke om eller oplevet seksuelt misbrug <p><i>Rus- og nydelsesmidler</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • har kendskab til de forskellige rus- og nydelsesmidler, der forefindes både i hjemmet og på skolen, • kan give eksempler på, hvordan man kan undgå misbrug af rus- og nydelsesmidler <p><i>Sikkerhed</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • kan anvende sikkerhedsregler i forhold til sig selv og andre i hjemmet og i og uden for skolen, herunder ved færdsel i trafikken og i naturen • kender til elementære nødhjælpsprocedurer i hjemmet og på skolen 	<p><i>Familie</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • er bevidste om, hvordan hvert enkelt familiemedlems sociale adfærd har indflydelse på familien som helhed • er bevidste om, hvilken indflydelse familiemedlemmernes holdninger til kønsroller og ansvarsfordeling har på familiens dagligdag <p><i>Kærlighed, omsorg og seksualitet</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • er bevidste om egne og andre menneskers behov for at give og modtage kærlighed og omsorg • skelner mellem egne sunde mellemenneskelige forhold, og forhold, hvor de oplever deres egne grænser som overskredet • har viden om forskellige former for omsorgssvigt, herunder seksuelt misbrug af børn, • har viden om almindelig menneskelig seksuel adfærd, om seksuelt overførte sygdomme og prævention <p><i>Rus- og nydelsesmidler</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • har viden om de kortsigtede og langsigtede fysiske, psykiske og sociale konsekvenser som stofmisbrug, herunder snifning, rygning og alkoholisme, har for dem selv, deres familie, deres nære omgivelser og samfundet • er bevidste om jævnaldrendes, familiens og mediernes indflydelse i forhold til brug og misbrug af rus- og nydelsesmidler <p><i>Psykisk og fysisk handicap</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • har en generel viden om psykiske og fysiske handicap og om, hvordan de forholder sig til de psykisk eller fysisk handicappede, de møder i lokalsamfundet 	<p><i>Familie</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • har viden om, hvilken betydning boligen og de fysiske omgivelser har for familien • har indsigt i, hvordan økonomi og erhvervsarbejde påvirker familiens dagligdag, herunder særlige problemstillinger for børnefamilier • har viden om forskellige former for dysfunktion i familien • har viden om, hvordan det omgivende samfund og medierne har indflydelse på vores syn på familien og på vores måde selv at danne familie på • har kendskab til egne rettigheder og samfundets regler og krav til borgerne i forbindelse med blandt andet fødsel, bryllup, skilsmisse og død <p><i>Kærlighed, omsorg og seksualitet</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • har forståelse for, hvordan omsorgssvigt, herunder seksuelt misbrug, indvirker på børn, og er vidende om og opmærksomme på forskellige symptomer herpå • har viden om forskellige former for seksuel adfærd så som homoseksualitet, biseksualitet og asekualitet <p><i>Rus- og nydelsesmidler</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • har viden om forskellige former for afvænningsmetoder, herunder for misbrug af tobak, alkohol, narkotika mv., og er bekendte med de afvænningsinstitutioner og -organisationer, der er i landet <p><i>Psykisk og fysisk handicap</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • har en generel viden om, hvordan psykisk og fysisk handicap indvirker på familien, og hvad man i samfundet gør for at afhjælpe psykisk og fysisk handicap

Ved afslutningen af <i>ungstetrinnet</i> forventes det, at eleverne	Ved afslutningen af <i>mellemtrinnet</i> forventes det, at eleverne	Ved afslutningen af <i>ældstetrinnet</i> forventes det, at eleverne
<p><i>Livsepisoder</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • kan give udtryk for tanker om betydningsfulde hændelser i menneskers liv 	<p><i>Livsepisoder</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • kan tale om livet og døden, om angsten for at miste, og om glæden over livet og angsten for døden 	<p><i>Livsepisoder</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • har viden om, hvad der kan få mennesker til at tage deres eget liv, og om, hvad man kan gøre for at hjælpe mennesker til ikke at vælge denne udvej
Samarbejde og kommunikation		
<ul style="list-style-type: none"> • kan identificere både positive og negative følelser, fortælle om dem og reagere på dem på en socialt acceptabel måde • kan lytte aktivt uden at afbryde • kan give respons på andres udsagn • kan forholde sig til andres følelser og handlinger, og vise forståelse for, at mennesker oplever situationer forskelligt • kan give udtryk for egne frustrationer eller vrede i forhold til andre ved at tage udgangspunkt i egne følelser • kan bruge forskellige måder at respondere og løse problemer på • kan arbejde sammen i mindre grupper og være bevidst om egen deltagelse i arbejdet og samtidig give plads til de andre • i samarbejde med klassekammeraterne og læreren har udarbejdet en aftale om, hvordan man gerne vil behandle hinanden, herunder regler for drillerier og mobning, og hvordan man i fællesskab skal handle, såfremt der opstår samarbejds- eller samværsproblemer i klassen 	<ul style="list-style-type: none"> • bruger aktiv lytning naturligt • giver ros og konstruktiv kritik på andres udsagn, handlinger og arbejder • modtager ros og konstruktiv kritik for egne udsagn, handlinger og arbejder, forholder sig åbent hertil og bruger det konstruktivt og fremadrettet • bruger problemløsningsmodeller, herunder assertiv adfærd, i forbindelse med konflikter opstået mellem andre og mellem andre og dem selv • kan samarbejde i små og store grupper og give plads til både egne og andres holdninger og værdier 	<ul style="list-style-type: none"> • er bevidste om og til stadighed udvikler deres kommunikative færdigheder, konfliktløsningsmetoder og samarbejdsevner og • tager medansvar for trivslen i de grupper, de medvirker i
Uddannelse og erhverv		
<ul style="list-style-type: none"> • har kendskab til flere forskellige lokale arbejdspladser • har kendskab til flere forskellige former for erhverv, herunder lønnet og frivilligt arbejde • har viden om, hvordan mennesker bruger deres færdigheder og evner inden for familien, i skolen og i samfundslivet 	<ul style="list-style-type: none"> • har viden om de forskellige karrieremuligheder, der eksisterer inden for lokalsamfundet, i landet som helhed og i andre lande • har viden om, på hvilke områder der er mest brug for uddannet arbejdskraft lokalt og globalt, og hvilke uddannelser og erhverv der er mindre udbud efter • har stiftet bekendtskab med et erhverv efter eget valg og har evalueret deres udbytte heraf og deres fortsatte interesse herfor 	<ul style="list-style-type: none"> • er bevidste om muligheder og begrænsninger i forhold til egne uddannelses- og erhvervsønsker, herunder etablering af selvstændig virksomhed • har stiftet bekendtskab med mindst endnu et erhverv efter eget valg og har evalueret deres udbytte heraf og deres fortsatte interesse herfor • har foretaget deres uddannelses- og erhvervsvalg og har taget de nødvendige skridt til, at dette kan iværksættes

Læreplan for Personlig udvikling

***B: Læringsmål og forslag til undervisningen,
evaluering og undervisningsmaterialer***

Personlig målsætning og planlægning	
Læringsmål	Forslag til undervisning
<ul style="list-style-type: none"> • er bevidste om muligheder og begrænsninger i forhold til egne ønsker og drømme • er bevidste om ændringer i egne personlige egenskaber, interesser og evner • kan vurdere faktorer, der kan have indflydelse på deres uddannelse, erhvervsvalg og personlige planlægning, med henblik på at foretage hensigtsmæssige valg • <i>kan samarbejde i små og store grupper og give plads til både egne og andres holdninger og værdier (fra Samarbejde og kommunikation)</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • Klassen deles i grupper på 4 - 5 elever. Alle har deres "logbog", hvor læreren har skrevet stikord om de ønsker og drømme, som eleverne fortalte om på yngstetrinnet. Spørgsmålene til gruppearbejderne gennemgås for klassen. Grupperne arbejder med spørgsmålene: Har mine ønsker og drømme ændret sig siden jeg gik på yngstetrinnet - hvordan og hvorfor/hvorfor ikke? Hvad kan jeg selv gøre, for at få opfyldt mine ønsker og drømme? Hvilke faktorer kan og bør/bør ikke have indflydelse på mit valg af uddannelse og erhverv og min personlige planlægning i øvrigt? Begrund svaret. Grupperne fremlægger for hinanden, hvorefter gruppernes resultater diskuteres i plenum.
<ul style="list-style-type: none"> • opstiller mål og delmål for deres videre skolegang og personlige planlægning • <i>giver ros og konstruktiv kritik på andres udsagn, handlinger og arbejder (fra Samarbejde og kommunikation)</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • Fortsæt undervisningen fra yngstetrinnet om teorien om de mange intelligenser. Fortæl om, hvad de - indtil videre benævnte - 8 intelligenser kaldes, hvad de indebærer, og hvordan de kommer til udtryk. Del eleverne i grupper ud fra, hvilken intelligensstype de selv mener, de er, og bed dem udfærdige intelligensplakater ved hjælp af tegning, maling og udklip. Hvis der ikke er grupper/elever nok til at repræsentere alle intelligenser, fremstiller grupperne de resterende intelligensplakater i prioriteret rækkefølge. Grupperne præsenterer deres arbejder for hinanden og grupperne opfordres til at kommentere hinandens arbejder og præsentationen heraf. • Eleverne udfærdiger hver især deres egen intelligensprofil, i forhold til hvilke intelligenser de selv mener, at de er stærke i, og hvilke de er mindre stærke i. I samarbejde med læreren/lærerne opstilles mål og delmål for deres videre skolegang og personlige planlægning. Dette indebærer, at der både opstilles mål og delmål inden for de enkelte fag og fagområder og for elevens skolegang i almindelighed, altså eksempelvis at møde til tiden og sørge for at have madpakke med, og på det personlige område for eksempel at blive bedre til at dyrke sport i fritiden, se mindre fjernsyn og bruge færre penge på slik.

Personlig målsætning og planlægning	
Forslag til evaluering	Forslag til undervisningsmaterialer
<ul style="list-style-type: none"> • Læg mærke til, om eleverne har taget hensyn til egne begrænsninger såvel som muligheder i forhold til at få opfyldt egne ønsker og drømme, og om de er bevidste om personlige ændringer, der er sket siden yngstetrinnet og hvorfor. <p>Læg mærke til, om eleverne giver udtryk for, at viden og indsigt i både samfundets behov og egne evner og interesser er vigtige faktorer i forbindelse med deres personlige planlægning.</p> <p>Spørg deltagerne i grupperne: Lyttede de andre i gruppen til det du sagde? Lyttede du, til det de andre sagde? Synes du, du blev respekteret for dine meninger? Respekterede du de andres meninger? Hvad vil du gerne blive bedre til i forhold til at samarbejde i grupper?</p> <p>Læg mærke til, om den enkelte elev og grupperne giver plads til hinanden, når der fremlægges og diskuteres i plenum. Gør eleverne opmærksomme på det uhensigtsmæssige, såfremt de afbryder hinanden eller kommer med negative bemærkninger til hinandens fremlæggelser.</p>	<p><i>Til læreren:</i></p> <p>Jesper Juul: Selvfølelse og selvtillid, The Kempler Institute, 1992, Video. Pædagogiske udd., Pilersuiffik, Fællessamlingen.</p> <p>Jesper Juul: Også sunde børn er sårbare, The Kempler Institute, 1992, Pædagogiske udd., Pilersuiffik, Fællessamlingen.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Læg ved gruppefremlæggelsen mærke til, om eleverne har forstået betydningen af de forskellige intelligenser, og hvad dette kan bruges til. Stil spørgsmål som: Kan man bedømme et menneske ud fra deres stærke og mindre stærke intelligenser? Er det bedre at være logisk-matematisk intelligent end at være musikalsk intelligent? Hvordan kan jeg bruge dette på mig selv - til hvad? <ul style="list-style-type: none"> • Læg mærke til, om grupperne giver hinanden hensigtsmæssige kommentarer. Spørg om, hvad konstruktiv kritik og kritik er, og hvordan de oplever at modtage konstruktiv kritik og andre former for kritik. <ul style="list-style-type: none"> • Læg mærke til, om eleverne giver indtryk af at have forstået formålet med at opstille mål og delmål. Stil under hele planlægningsfasen, både på det faglige og personlige plan, spørgsmål som: Hvad vil du gerne blive bedre til inden for den sproglige, musikalske, rumlige o.s.v. intelligens? Hvorfor - hvad skal du bruge det til? Hvad skal du selv gøre, for at nå målet? 	<p><i>Til læreren:</i></p> <p>Svend Erik Schmidt og Susanne Aabrandt: De mange intelligenser - i praksis, Forlaget Dafolo, Pilersuiffik, Infosamlingen.</p> <p><i>Til elever og lærer:</i></p> <p>Gunni Martin: Tassaana uanga, Pilersuiffik, Infosamlingen. Forefindes i klassesæt i Fællessamlingen.</p> <p>Carl Olav Hansen: Oqarlanga (Kort og godt), Atuakkiorfik ilinniufik. <i>Lærervejledning:</i> Torben Hansen: Oqarlanga, pillugu, Pilersuiffik.</p>

Læringsmål	Forslag til undervisning
<ul style="list-style-type: none"> • løbende evaluerer og reviderer både mål og delmål og tager de nødvendige skridt til at disse realiseres • modtager ros og konstruktiv kritik for egne udsagn, handlinger og arbejder, forholder sig åbent hertil og bruger det konstruktivt og fremadrettet (fra Samarbejde og kommunikation) 	<p>Undervisningsforløbet gentages i løbet af trinnet. Det kan være en fordel at dele klassen i mindre hold med hver sin lærer eller at foretage undervisningsforløbet forskudt. Evalueringen i klasseregii og evalueringen med læreren/lærerne foretages i umiddelbar forlængelse af hinanden.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hver elev fremlægger sin mål- og handleplan for klassen eller holdet. Fremlæggelsen skal indeholde en klar beskrivelse af de forskellige mål og delmål, en begrundelse for, hvorfor netop disse mål og delmål er sat inden for netop dette område, og hvad eleven selv har gjort for at nå disse mål. Fremlæggelsen skal endvidere indeholde en selvevaluering - hvad er gået godt, og hvad er gået mindre godt og hvorfor - og overvejelser over en eventuel revision af mål og delmål. Efter hver fremlæggelse modtager eleven tilbagemeldinger fra klassen/holdet, som skal indeholde både ros og konstruktiv kritik og gerne konkrete forslag til ændringer i målsætningen og handleplanen. Den elev, der har fremlagt, skal ikke forsvare sin målsætning eller forklare sine handlinger, blot lytte til tilbagemeldingerne og tænke over, hvad der kan bruges og hvordan. • Hver elev foretager sammen med læreren/lærerne en evaluering af sine mål og delmål. Eleven gør først rede for, hvilke dele af tilbagemeldingen fra klassen/holdet hun/han vil bruge og på hvilken måde. Herefter giver læreren/lærerne sin/deres tilbagemelding. Eleven og læreren/lærerne justerer i fællesskab mål og delmål. Det er lærerens ansvar, at eleven oplever sine mål som sine egne, men også at råde og vejlede, således at målsætningen bliver realistisk.
<ul style="list-style-type: none"> • opsøger viden og bruger de ressourcer, der er i samfundet, som kan hjælpe dem til at nå deres mål • søger at nå forskellige delmål i samarbejde med andre, giver respons på andres handleplaner samt modtager respons på egne handleplaner og forholder sig aktivt hertil 	<ul style="list-style-type: none"> • Læreren tegner ni kolonner på tavlen, en med elevernes navne placeret under hinanden og en for hver af de otte intelligenser. Hver enkelt elev placeres i "Den gode stol". De andre elever, læreren og eleven selv nævner en ting, som eleven er god til inden for elevens fem stærkeste intelligensområder. Det eller de intelligensområder, der kun få gange eller måske slet ikke er blevet nævnt markeres som elevens "indsatsområde". Når alle har været i "Den gode stol", deles holdet i grupper efter "indsatsområde". Grupperne stilles følgende spørgsmål: Hvad vil vi gerne blive bedre til inden for dette intelligensområde? Hvad er vores endelige mål, og hvor vil vi gerne være nået til efter en nærmere fastsat periode? Hvad vil vi gøre for at nå vores delmål? Hvor kan vi få mere viden på området, og hvem kan vi få til at hjælpe os med at nå vores mål? På baggrund heraf udarbejder grupperne mål og delmål samt handleplaner for det første delmål. Grupperne fremlægger deres handleplaner for hinanden. Efter hver gruppefremlæggelse gives der tilbagemelding med ros, konstruktiv kritik og konkrete forslag fra de andre grupper, som den fremlæggende gruppe opfordres til at tage med i sine overvejelser. <p>Efter en nærmere fastsat periode fremlægger grupperne deres opnåede resultater, eller mangel på samme for hinanden. I fremlæggelsen skal yderligere indgå gruppens selvevaluering, hvad de har gjort, hvor de har opsøgt mere viden, og hvem de i givet fald har hentet hjælp hos. Efter hver gruppefremlæggelse gives der respons fra de andre grupper. Når alle har fremlagt og modtaget respons, reviderer de enkelte grupper deres mål og handleplaner.</p> <p>Op gennem trinnet kan man skifte "indsatsområdegruppe" efter nærmere fastsatte regler, som klassen og læreren udarbejder. Det vil også være muligt at være medlem af to eller flere "indsatsområdegrupper", hvilket må overvejes løbende, så det afpasses klassens og den enkelte elevs behov.</p>

Forslag til evaluering	Forslag til undervisningsmaterialer
<ul style="list-style-type: none"> • Læg i forhold til elevernes fremlæggelser mærke til, om de har gjort sig reelle overvejelser over, hvad der er gået godt og mindre godt, og om de er villige til at svare på spørgsmålene: Hvad synes du, du har gjort rigtig godt og hvad kunne du blive bedre til? Hvad har du lært om dig selv i forhold til at sætte mål og at nå dem? Læg mærke til, om den elev, der modtager tilbagemelding på sin fremlæggelse, kan høre, hvad der bliver sagt - altså kan høre, når der gives ros og kan høre konstruktiv kritik og forstå, hvad denne kan bruges til. Stil spørgsmål som: Hvordan synes du det er at få ros og konstruktiv kritik på det, du har arbejdet med gennem længere tid? Synes du, du kan og vil du bruge tilbagemeldingerne i dit videre arbejde? • Læg i samarbejdet med eleven mærke til, om denne er villig og i stand til at se på sig selv med mange øjne og fra flere synsvinkler. Er eleven i stand til at vurdere klassens/holdets tilbagemeldinger og overveje de stillede forslag? Kan eleven sammenholde klassens/holdets og lærerens /lærernes tilbagemeldinger og bruge dem konstruktivt. 	<p>Gunni Martin: Tassaana uanga, Pilersuiffik, Infosamlingen. Forefindes i klassesæt i Fællessamlingen.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Læg mærke til, om eleverne er villige til at indgå i et samarbejde om at nå deres mål. Besøg grupperne og observer og spørg, om alle deltager i planlægningen. Læg mærke til, om alle i gruppen deltager i fremlæggelsen, og om de er i stand til at lytte til tilbagemeldingerne. Stil spørgsmål som: Er det svært/rart at høre, hvad de andre mener om jeres arbejde? Hvad kan I bruge tilbagemeldingerne til? Læg også mærke til, om alle er med til at give respons - både at rose, kritisere konstruktivt og komme med konkrete forslag. Stil spørgsmål som: Er det sjovt/let/svært at forholde sig til andres arbejde? Er det svært at kritisere, så det bliver konstruktivt og ikke negativt? Vær opmærksom på, om grupperne har overvejet flere muligheder i deres planlægning, og om de har medtaget vidensindsamling på biblioteket, via internettet, hos personer eller institutioner i lokalsamfundet, som kan tænkes at hjælpe dem, og hos forældre eller anden familie, som kan hjælpe og bakke dem op. <p>Læg mærke til, om grupperne er villige til at evaluere deres egen indsats, og er opmærksomme på, hvad der er gået godt og mindre godt og hvorfor, og hvad de gerne vil gøre bedre fremover.</p>	<p>Jane Hejgaard: Jeg har ret til - du har ret til, Pilersuiffik, Infosamlingen. Forefindes i klassesæt på grønlandsk og dansk. Fra 4. til 6. klassesetrin.</p> <p><i>Til læreren:</i> Gunnar Höistad: Mobning - forebyggelse og løsninger, Pilersuiffik, Pæd./psyk.samlingen.</p>

Personlig udvikling	
Læringsmål	Forslag til undervisning
<p><i>Selvværd</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • er opmærksomme på forhold, som påvirker deres selvpfattelse • er opmærksomme på, hvordan de selv kan styrke deres personlige vækst og selvværd • er aktive i forhold til at knytte og bevare venskaber 	<p>De følgende to undervisningsforslag skal ses i en sammenhæng, og bør så vidt muligt lægges i forlængelse af hinanden.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Læreren tegner to kolonner på tavlen, med overskrifterne "mine stærke sider" og "områder, hvor jeg gerne vil blive bedre" og skriver nogle eksempler i hver kolonne, så som: "god til at lytte til andre", "god til ikke at hidse mig op" og "har svært ved at give udtryk for vrede", "går min vej, når der er optræk til konflikt". Det skal præciseres, at det her kun omhandler helt personlige færdigheder og reaktionsmønstre. Hver enkelt elev tegner tilsvarende kolonner i sin logbog og skriver om sine egne stærke og mindre stærke sider. Optegnelserne gemmes til næste undervisningsforløb. Klassen diskuterer i fællesskab emnerne god selvpfattelse og dårlig selvpfattelse. • Eleverne arbejder sammen i par om at hjælpe hinanden med at lægge strategier for, hvordan de kan styrke den stærke personlige side og gøre den mindre stærke side bedre. De skal fortælle hinanden om konkrete situationer og arbejde med spørgsmålene: Kan jeg/du bruge dette på andre situationer? Hvad var ikke så godt? Hvad synes jeg/du, at jeg selv/du selv kunne have gjort anderledes? Hvad kan jeg/du gøre fremover i lignende situationer? Opsamling, hvor hele klassen taler om, hvad det er vigtigt at kunne/gøre, når man ønsker at styrke sit personlige selvværd. • Hver elev skriver om emnet "Venskaber", med underspørgsmålene: "Hvad har jeg selv gjort det sidste år for at få nye venner?" og "Hvad har jeg selv gjort for at beholde de venner, jeg allerede har?" De skriftlige arbejder afleveres til læreren til gennemlæsning og leveres tilbage til eleverne. Klassen og læreren diskuterer spørgsmålene: Hvad er venskab? Hvad betyder det for os som mennesker at have venner? Hvad kan vi forvente af vores venner? Hvad kan de forvente af os?
<p><i>Sundhed</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • er bevidste om, hvad de selv gør for at fremme sunde spisevaner og en sund levevis • har viden om, hvad det er sundt og mindre sundt at spise og drikke, og kan tilberede et hovedmåltid, hvori årstidens friske råvarer indgår • tager stilling til, hvilken indflydelse familie, jævnaldrende og det omgivende samfund har på deres værdisæt i forhold til sund levevis 	<p>Klassen deles i projektgrupper med 4-6 elever i hver. Projekt opgaven er den samme for alle grupper og udføres i tre tempi. Lad grupperne begynde deres opgaveløsning forskellige steder, så der ikke kommer overlap, særligt med hensyn til hovedmåltidet.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Den ene opgave er: Tænk du/I på, hvad I spiser til daglig, og om det er sundt? Hvad gør du/I selv for at fremme sunde spisevaner? Fører du/I en sund levevis - hvordan, hvorfor ikke? Hvad vil du/I gøre for at leve sundere fremover? Gruppemedlemmerne fortæller hinanden om, hvordan de har det i forhold til de stillede spørgsmål, og formulerer en fælles besvarelse, som indeholder alle forskelligheder og ligheder. Grupperne fremlægger sine besvarelser for de andre grupper. • Den anden opgave er: Lav to plancher, hvor den ene illustrerer, hvad der er sundt at spise og drikke. og den anden, hvad der er usundt. Tilbered et hovedmåltid, hvor årstidens friske råvarer indgår, og server dette for hele klassen på et nærmere angivet tidspunkt. Gruppen fremlægger først sine plancher for klassen og forklarer, hvilke ingredienser de har valgt til at indgå i dagens måltid og hvorfor. • Den tredje opgave er: Lav tre rollespil, som illustrerer, hvordan familien, jeres jævnaldrende og det omgivende samfund øver indflydelse på jeres værdisæt i forhold til sund levevis. Rollespillene opføres for de andre grupper. <p>Det anbefales, at projektarbejdet tilrettelægges og udføres i samarbejde med naturfag og Lokale valg.</p>

Personlig udvikling	
Forslag til evaluering	Forslag til undervisningsmaterialer
<ul style="list-style-type: none"> • Spørg klassen: Er det svært at skille personlige færdigheder og adfærdsmønstre fra konkrete og mere faglige færdigheder? Er det svært at få øje på egne mindre stærke sider, og er det svært at skrive om? I givet fald, hvad er det så der er svært? Bed eleverne give eksempler på situationer, hvor de har haft en god selvopfattelse, og hvor de har haft en dårlig selvopfattelse. Spørg om sammenhængen mellem selvopfattelse og det at tage det fulde ansvar for egne valg og adfærd. • Læg under opsamlingen mærke til, om eleverne er opmærksomme på vigtigheden i at tage ansvar for egne handlinger - at kunne være stolt over de stærke sider, og at kunne få øje på de mindre stærke og gøre noget for at ændre dem. Læg ligeledes mærke til, om de har forstået vigtigheden af at dele deres opfattelse med andre, at få sat ord på og at modtage respons og konkrete forslag, såvel som selv at blive delagtiggjort i andres stærke og mindre stærke sider. • Læg mærke til, om eleverne forstår betydningen af at have venner og af selv at blive betragtet som en god ven. Ved gennemlæsningen af deres opgaver lægges især mærke til, om de er bevidste om, at de også selv må yde en indsats, og om der er nogle af eleverne, som ingen venner har. Såfremt en eller flere mener, at de ikke selv skal yde noget for et venskab, og/eller en eller flere giver udtryk for, at de ingen venner har, tages problemet op under klasses Diskussionen uden at nævne de pågældende elevers navne. Tal med klassen om, hvad de synes, de kan gøre for at ændre på det forhold, stadig uden at tale om en enkelt navngiven elev. 	<p><i>Til læreren:</i> Jesper Juul: selvfølelse og selvtillid, The Kempler Institute, 1992, Video, Pædagogiske udd., Pilersuiffik, Info-samlingen</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Læg mærke til, om eleverne er opmærksomme på, hvad der er sundt at spise, og ikke mindst, at det også drejer sig om at variere kosten. Stil spørgsmål som: Når det nu er sundt at spise gulerødder, brød mv., kan vi så leve sundt kun af gulerødder og brød? • Er måltidet ikke kun sundt, men også velsmagende og indbydende? Tal med eleverne om det vigtige heri. • Læg mærke til, om eleverne gennem deres rollespil giver udtryk for opmærksomhed på både den positive og negative påvirkning, de udsættes for fra familie, jævnaldrende og reklamer 	<p>Sundhed - hvad er det? Hjertereforeningen, 1993, Video, fra 6. klasse. Pilersuiffik. Fødevarerdirektoratet www.fdir.dk 6omdagen kampagnen www.6omdagen.dk Fødevare- og Sundhedsministeriet m.fl. www.vilduvide.dk. Sundhedsstyrelsen www.spisesiden.dk.</p> <p><i>Til læreren:</i> Sundhed er ikke bare gulerødder, Video 54 min. Pilersuiffik. Fra 1. klasse og opefter. Zapp - Velbekomme, Mellempøkeligt Samvirke, 1998. Tidsskrift henvendt til unge. Klasesæt. Pilersuiffik, Fælles-samlingen.</p>

Læringsmål	Forslag til undervisning
<p>Familie</p> <ul style="list-style-type: none"> • er bevidste om, hvordan hvert enkelt familiemedlems sociale adfærd har indflydelse på familien som helhed • er bevidste om, hvilken indflydelse familiemedlemmernes holdninger til kønsroller og ansvarsfordeling har på familiens dagligdag 	<ul style="list-style-type: none"> • Tegn en familie med mor, far, en storebror på 15 år, en søster på 13 år og en lillebror på 4 år. Giv børnene navne og tegn familiemedlemmerne med så store mellemrum, at der er plads til at tegne linier imellem dem med angivelser eller tegn for glad, sur, vred med videre. Stil spørgsmål som: Hvad sker der når storebror kommer for sent hjem flere aftener i træk og er sur og irriteret hver dag? Hvordan har mor og far det, hvordan taler de til hinanden, og hvordan er de over for søster og lillebror? Hvordan er stemningen i familien som helhed? Sæt forskellige situationer på med udgangspunkt i forskellig adfærd hos de enkelte familiemedlemmer, og tal med eleverne om, hvordan det påvirker de enkelte familiemedlemmer og stemningen i familien som helhed. • Del holdet i grupper på 3-4 elever. Tag udgangspunkt i familien fra forrige undervisningsforslag og giv familiemedlemmerne navne. Bed grupperne besvare spørgsmålene: Hvad sker der når storebror er længe ude om aftenen? Hvorfor? Hvad sker der når storesøster er længe ude om aftenen? Hvem skal vaske op og vaske tøj, hvem skal gøre rent og hvem skal lave mad? Hvorfor? Hvem har ansvaret for, at der er penge til mad og tøj? Hvorfor? Hvem har det største ansvar for børnene? Hvorfor? Skal lillebror hjælpe til derhjemme? Hvorfor/hvorfor ikke? Tilføj selv spørgsmål. Lad grupperne fremlægge for hinanden, og diskuter de forskellige svar, og hvorfor de har svaret som de har.
<p>Kærlighed, omsorg og seksualitet</p> <ul style="list-style-type: none"> • er bevidste om egne og andre menneskers behov for at give og modtage kærlighed og omsorg • skelner mellem egne sunde mellemmenneskelige forhold og forhold, hvor de oplever deres egne grænser som overskredet 	<ul style="list-style-type: none"> • Tag udgangspunkt i mobning. Læs historier om børn, der bliver mobbet, op for klassen, og lad dem selv læse nogle korte historier. Tal med dem om, hvorfor nogle mobber andre, og om, hvad det gør ved os at blive holdt uden for fællesskabet - at blive mobbet. Spørg om, hvad de føler, når de hører og læser om andre børn, der bliver mobbet og er kede af det og ensomme. Bed dem fortælle om nogle situationer, hvor de selv er blevet mobbet, og hvordan de følte det. Bed dem også om at fortælle om situationer, hvor de selv har været med til at mobbe andre børn og om, hvorfor de gjorde det. • Tegn et omrids af et menneske på tavlen i en farve. Tegn med en anden farve uden om mennesket og en tredje farve uden om mennesket igen. Den inderste er vores intrapersonelle, den indre og helt personlige grænse, den midterste er den interpersonelle, den mellemmenneskelige grænse, den vi har over for de mennesker, vi omgås til daglig, og den yderste er den "samfundsmæssige" grænse, den vi har i forhold til mennesker, vi ikke kender. Bed elever stille sig over for hinanden med god afstand og se hinanden i øjnene. Bed dem herefter nærme sig hinanden og gå så tæt, som de har lyst til - uden at det er ubehageligt. Bed dem mærke efter deres grænser i forhold til den fysiske nærhed. Tal herefter med dem om, hvad de følte ved at udføre øvelsen. Var der noget, der var ubehageligt, og hvorfor? Var der noget, der var rart, og hvorfor? Tal med eleverne om vores grænser - om den interpersonelle, som kun overskrides, når vi er sammen med gode venner og familie, og om den intrapersonelle, som kun overskrides, når vi er forelskede/elsker og elsker med/går i seng med et andet menneske. Den grænse er vores inderste, vores helt egen personlige, og må kun overskrides, når vi selv vil og har lyst til det.

Forslag til evaluering	Forslag til undervisningsmaterialer
<ul style="list-style-type: none"> • Stil spørgsmål som: Hvis du er storebroderen, hvad kan du så gøre for stemningen i familien? Hvad synes du moderen burde gøre, og hvordan skal hun være over for faderen og de to andre børn? Hvis du er søsteren, hvordan ville du så have det, og hvad kunne du gøre? Vær opmærksom på, om eleverne har forståelse af, at både verbal og non-verbal adfærd påvirker de andre familiemedlemmer og familien som helhed. • Læg ved fremlæggelsen og diskussionen mærke til, om elever er bevidste om, hvordan forskellige holdninger påvirker familien. Stil spørgsmål som: Hvorfor mener du, at det er mor eller storesøster, der skal vaske op? Hvor har du lært det? 	
<ul style="list-style-type: none"> • Læg mærke til, om eleverne giver udtryk for medfølelse. Stil spørgsmål som: Hvad har man brug for fra andre børn og voksne, når man bliver mobbet - holdt udenfor? Hvad kan du gøre, for at hjælpe en, der bliver mobbet - holdt udenfor? Hvorfor har du selv været med til at mobbe - drille? Hvad var du selv bange for, der ville ske, hvis du ikke deltog? • Læg mærke til, om eleverne er i stand til at registrere og føle egne grænser, og om de respekterer andres grænser. Stil spørgsmål som: Hvorfor er det vigtigt at kende sine egne grænser? Hvad skal du gøre, hvis du føler dine grænser overskredet? Hvordan skal du forholde dig over for andre menneskers grænser? Hvordan føles det, når vores grænser bliver overskredet? 	<p>Biggi Nielsen, Lotte Kjærup: Maria - qinngasaarisarneq pillugu oqaluttuaq. Pilersuiffik, Info.samlingen</p> <p>Lotte Kjærup: Maria - en historie om mobning. Pilersuiffik, Info.samlingen</p> <p><i>Til læreren</i></p> <p>Gunnar Høistad: Mobning. Pilersuiffik, Pæd./psyk.samlingen</p> <p>Lise andersen: At mobbe, LM 1994. Pilersuiffik, Fællessamlingen, fra 6. klasse</p> <p>...og dem udenfor. Tre film om mobning, Det Kriminalpræventive Råd, 2001, Pilersuiffik, Fællessamlingen, fra 4. klasse.</p> <p>Mobning, Danmarks Radio, 1977, Dias og Lydbånd, Pilersuiffik Fællessamlingen, fra 6. klasse</p> <p>Mobning. Scener fra børns hverdag, Gyldendal 1987, Video, Pilersuiffik, Fællessamlingen, fra 7. klasse.</p> <p>Min krop er min, video, SFC, 1992, Pilersuiffik, Fællessamlingen, fra 4. klasse.</p> <p>Bøvl, video, EMBLA/SFC, 1987, fra 5. klasse</p> <p>Hennesen, Paula: Hvad ved du om kærlighed? Munksgaard, 1992. Klasesæt. Pilersuiffik, Fællessamlingen.</p> <p>ZAPP - Den globale teenager, Mellempøkeligt Samvirke, 1995. Klasesæt. Pilersuiffik, Fællessamlingen.</p>

Læringsmål	Forslag til undervisning
<ul style="list-style-type: none"> • har viden om forskellige former for omsorgssvigt, herunder seksuelt misbrug af børn 	<ul style="list-style-type: none"> • Undervis eleverne i de 4 former for omsorgssvigt: Aktiv fysisk omsorgssvigt, passiv fysisk omsorgssvigt, aktiv psykisk omsorgssvigt og passiv psykisk omsorgssvigt. <i>Aktiv fysisk omsorgssvigt:</i> Når børn påføres skader ved aktive handlinger fra den voksnes side, slag eller andre voldelige/skadelige handlinger. <i>Passiv fysisk omsorgssvigt:</i> Når børn udsættes for alvorlige forsømmelser, manglende handling fra den voksnes side, som bevirker, at barnets sundhedstilstand, fysisk såvel som psykisk, er i fare = vanrøgt. En voksen, der ser på, at der udøves aktiv fysisk omsorgssvigt, udøver passiv fysisk omsorgssvigt. <i>Aktiv psykisk omsorgssvigt:</i> Når børn udsættes for aktiv skadende handling af ikke fysisk karakter - kontinuerlig verbal krænking, afvisning, indespærring. <i>Passiv psykisk omsorgssvigt:</i> Når børn udsættes for alvorlige forsømmelser af psykisk eller følelsesmæssig art, bl.a. på grund af forældrenes manglende evne til at give trykthed, omsorg/kærlighed, grundet psykisk sygdom, misbrug og/eller sociale vanskeligheder. <i>Seksuelt misbrug:</i> Omfatter oftest både aktiv fysisk og psykisk omsorgssvigt. Kan omfatte alene aktiv og passiv psykisk omsorgssvigt - faderen krænker barnet ved at masturbere, mens det ser på (aktiv psykisk omss.) og moderen lader dette ske uden indgriben (passiv psykisk omss.)
<ul style="list-style-type: none"> • har viden om almindelig menneskelig seksuel adfærd, om seksuelt overførte sygdomme og prævention • har viden om de kortsigtede og langsigtede fysiske, psykiske og sociale konsekvenser, som stofmisbrug, herunder snifning, rygning og alkoholisme, har for dem selv, deres familie, deres nære omgivelser og samfundet (fra Rus- og nydelsesmidler) • er bevidste om jævnaldrendes, familiens og mediernes indflydelse i forhold til brug og misbrug af rus- og nydelsesmidler (fra Rus- og nydelsesmidler) 	<p>Nedenstående forslag til projektarbejde anbefales lagt på afslutningen af trinnet og tilrettelagt sammen med samfundsfag.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Det overordnede emne er: Ungdomskultur - pubertet. Del holdet/klassen i mindre grupper efter emner inden for ungdomskultur og pubertet. Lad dem arbejde med spørgsmål som 1) Er der noget, der er typisk for seksuel adfærd? Er seksualmoralen ens i alle lande? Hvordan takles pubertetsproblemer her i Grønland og i andre lande? Hvordan er det at være i puberteten? 2) Hvordan opfører unge sig i hverdagen og til fester med hensyn til seksualitet? Hvorfor? Hvilke sygdomme overføres seksuelt, er de farlige og hvordan kan man beskytte sig imod dem? 3) Hvad er moderne at indtage af rusmidler blandt unge her i Grønland og i andre lande? Hvorfor? Hvad er det, der får unge til at indtage forskellige former for stoffer og alkohol? 4) Hvad sker, der hvis vi sniffer hver dag, ryger meget, tager en eller anden form for piller (p.t. ecstasy) hver weekend eller drikker for meget? Hvordan påvirker det vores hverdag i forhold til os selv og andre? Grupperne vælger selv, hvordan de ønsker at fremlægge deres undersøgelsesresultater for hinanden. De kan vise en film som understøttelse for deres fremlæggelse, opføre et rollespil el. lign. Efter hver fremlæggelse diskuteres emnet med hele holdet, og når alle grupper har fremlagt, tales der med hele holdet om sammenhængen i emnerne og hvilken indflydelse de omhandlede emner har på deres egen dagligdag.

Forslag til evaluering	Forslag til undervisningsmaterialer
<ul style="list-style-type: none"> • Lad eleverne komme med eksempler på de forskellige former for omsorgssvigt. Det er i orden hvis de hellere vil tale om omsorgssvigt i forhold til en hund eller et andet dyr; det kan være et meget svært emne at tale om, fordi de ofte vil have kendskab til konkrete eksempler, og måske føler skyld, fordi de ikke har gjort noget. Spørg eleverne om, hvad de tror omsorgssvigt gør ved børn, hvilke virkninger det har på dem. Læg mærke til, om de giver udtryk for og forstår, at omsorgssvigt under alle former og omstændigheder er uacceptabelt, og at det er de voksnes ansvar, at det ikke sker. Gå ud fra tegningen af mennesket med sine grænser, og tal med dem om, at når voksne går ind til den inderste, øver seksuelt misbrug, hvad enten det er psykisk eller fysisk, så er det forbudt. Gentag fra yngstetrinnet: Det er ALTID den voksnes ansvar og er ALRIG barnets skyld. 	<p>Bøllefrø og bønespirer, 1989. Video Sylvia Schneider og Birgit Rieger: Inerikkiartulerneq (Pubertet, hvad er det?). Pilersuiffik, Infosamlingen. Findes i classesæt</p> <p>Møllerup, Peter: Sammen med dig, Gjellerup, 1983. Pilersuiffik, Fællessamlingen. Classesæt.</p> <p>Præventionskasse, Paarisa, 1990. Pilersuiffik, Fællessamlingen</p> <p>Aids aamma nunatsinni, Paarisa/ Atuakkiorkfik, 1992. Classesæt, Pilersuiffik, Fællessamlingen</p> <p>Aldrig mere uden, Sundhedsstyrelsen, 1994. Video. Pilersuiffik, Fællessamlingen.</p> <p>Aids pillugu (Noget om AIDS) Paarisa, 1988. Classesæt, Pilersuiffik, Fællessamlingen</p> <p>Meeqqat AIDS-ilu. Video, Pilersuiffik, Fællessamlingen.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Læg mærke til, om eleverne har været rundt om alle aspekterne i emnerne. Har de en forståelse af, at seksualitet er naturligt og almen menneskeligt, har de opnået viden om seksuelt overførte sygdomme, her i særdeleshed AIDS, og vigtigheden af at bruge prævention, ikke kun for at undgå graviditet og unødige aborter, men også kønssygdomme med i værste fald nedsat fertilitet eller døden til følge. Har de opnået bevidsthed om, hvordan vi alle, og især unge, bliver påvirkede af de holdninger til både seksualitet og rus- og nydelsesmidler som vi møder i vores familie, blandt jævnaldrende og måske især gennem medierne. Har de forståelse af, hvilken indflydelse et misbrug har på en selv og på ens omgivelser, og er de klar over kortsigtede og langsigtede konsekvenser af rygning, snifning, indtagelse af euforiserende stoffer og alkohol. Det er vigtigt at komme ind på alle de nævnte områder, at se dem i en sammenhæng både indbyrdes og i forhold til det at være i puberteten. Vær forberedt på en del fnisen og rødmen, det er emner, som i mange tilfælde går meget tæt på - både på unge og voksne. 	<p>Ectasy, DR, 1994. Video, pilersuiffik, Fællessamlingen</p> <p>Hvorfor gør de det? TV2, 1994, Video, Pilersuiffik, Fællessamlingen.</p> <p>Transit - Om hash og alkohol, DR, 1994. Video. Pilersuiffik, Fællessamlingen.</p> <p>Nielsen, Blankholm Torben; Nygaard, Jens Jørgen: Tobak - op i røg? Haase 1982. Classesæt. Pilersuiffik, Fællessamlingen.</p> <p>Tobak - ellers tak. Kræftens bekæmpelse. Classesæt. Pilersuiffik, Fællessamlingen.</p> <p>Tobak - nej tak. Kræftens bekæmpelse. Video. Pilersuiffik, Fællessamlingen.</p> <p>Bering, Peter og Tom Døllner: Nej tak! Om tobak og rygning fase 1. Tobakskaderådet, 1988. Classesæt, Pilersuiffik, Fællessamlingen.</p>

Læringsmål	Forslag til undervisning
<p>Rus- og nydelsesmidler</p> <ul style="list-style-type: none"> • har viden om de kortsigtede og langsigtede fysiske, psykiske og sociale konsekvenser, som stofmisbrug, herunder snifning, rygning og alkoholisme, har for dem selv, deres familie, deres nære omgivelser og samfundet • er bevidste om jævnaldrendes, familiens og mediernes indflydelse i forhold til brug og misbrug af rus- og nydelsesmidler 	<ul style="list-style-type: none"> • Se under <i>Kærlighed, omsorg og seksualitet</i>, 4. læringsmål. • Se under <i>Kærlighed, omsorg og seksualitet</i>, 4. læringsmål.
<p>Psykisk og fysisk handicap</p> <ul style="list-style-type: none"> • har en generel viden om psykiske og fysiske handicap og om, hvordan de forholder sig til de psykisk eller fysisk handicappede, de møder i lokalsamfundet 	<ul style="list-style-type: none"> • Inviter en eller flere gæstelærere. Det kan være en fra sundhedsvæsnet, kommunens handicapkonsulent, en medarbejder fra en handicapinstitution el. lign. Det er vigtigt, at emnerne bliver behandlet så bredt som muligt. Bed eleverne om og hjælp dem med at formulere spørgsmål til gæstelærerne - hvad vil vi gerne vide noget/mere om, hvad vil det sige at være psykisk handicappet o.s.v. Send spørgsmålene til gæstelærerne i rimelig tid i forvejen, så de har mulighed for at forberede sig. Der bør afsættes god tid til gæstelærerbesøget, således at der er tid til uddybende spørgsmål og svar.
<p>Livsepisoder</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan tale om livet og døden, om angsten for at miste, og om glæden over livet og angsten for døden 	<ul style="list-style-type: none"> • Se en film om det at miste en man holder af og tal med udgangspunkt heri med eleverne om sorg, angsten for at miste og om glæden for livet, som indbefatter angsten for at miste det - døden. Det anbefales at tilrettelægge undervisningen sammen med religion og filosofi, og at emnet tages op i fællesskab hele trinnet igennem.

Forslag til evaluering	Forslag til undervisningsmaterialer
<ul style="list-style-type: none"> • Se under <i>Kærlighed, omsorg og seksualitet</i>, 4. læringsmål • Se under <i>Kærlighed, omsorg og seksualitet</i>, 4. læringsmål 	
<ul style="list-style-type: none"> • Er eleverne klar over, at man ikke nødvendigvis er psykisk handicappet, fordi man er stærkt fysisk handicappet? Har de opnået forståelse af, hvordan man omgås fysisk handicappede, og hvordan man omgås psykisk handicappede generelt? (Her tales ikke om psykiske afvigelser så som karakterafvigelser (tidligere benævnt psykopati)). 	<p>Børnene fra Fenrihus. 1990. Video. Pilersuiffik, Fællessamlingen.</p> <p>Engstrøm, Ronnie; Lauth, Oluf: Hvad er et handicap? Landsforeningen af Vanføre, 1978. Dias + lydbånd. Pilersuiffik, Fællessamlingen.</p> <p>Handicappet - vent lidt, jeg kommer nu. Landsforeningen af Vanføre/Amtscentralen. Video. Pilersuiffik, Fællessamlingen.</p> <p>Martina en solstrålehistorie. Video. Pilersuiffik, Fællessamlingen.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Læg mærke til, om eleverne kan give udtryk for deres følelser i forhold til at miste nogen, man holder af, og give udtryk for både livsglæde og tanker om døden. Vær opmærksom på, at emnet er meget følelsesladet og kan være angstprovokerende. Aftal med eleverne, at alle tager hånd om hinanden, og at det er helt i orden at blive meget ked af det. 	<p>"Et barns sorg", DR/TV, 1989. Video</p> <p><i>Til læreren:</i> Marianne Davidsen-Nielsen og Nini Leick: "Den nødvendige smerte" - om sorg, sorgterapi og kriseintervention. Socialpædagogisk Bibliotek, Munksgaard. (Er oversat til grønlandsk)</p> <p>Mary Turner: At tale med børn og unge om døden og om at dø. Dansk Psykologisk Forlag. Pilersuiffik, Pæd./psyk.-samlingen.</p>

Samarbejde og kommunikation	
Læringsmål	Forslag til undervisning
<ul style="list-style-type: none"> • bruger aktiv lytning naturligt 	<p>Aktiv lytning øves i alle sammenhænge op gennem trinnet. Alle situationer bruges til at tage emnet op med eleverne, eksempelvis hvis nogle afbryder hinanden. På slutningen af trinnet er aktiv lytning et naturligt led i kommunikationen.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • giver ros og konstruktiv kritik på andres udsagn, handlinger og arbejder 	<ul style="list-style-type: none"> • Se under <i>Personlig målsætning og planlægning</i>, 4. læringsmål.
<ul style="list-style-type: none"> • modtager ros og konstruktiv kritik for egne udsagn, handlinger og arbejder, forholder sig åbent hertil og bruger det konstruktivt og fremadrettet 	<ul style="list-style-type: none"> • Se under <i>Personlig målsætning og planlægning</i>, 5. læringsmål.
<ul style="list-style-type: none"> • bruger problemløsningsmodeller, herunder assertiv adfærd, i forbindelse med konflikter opstået mellem andre og mellem andre og dem selv 	<ul style="list-style-type: none"> • Repeter kommunikationsøvelsen fra yngstetrinnet, hvor eleverne tager udgangspunkt i sig selv i stedet for at sige "du er". Undervis i de fire typer inden for assertionstræning: 1) Den aggressive: altid i både angrebs- og forsvarsposition, hvor reaktionen altid kommer til udtryk i angreb. 2) Den føjelige: altid sød, venlig og tjenstvillig ud ad til, men i evig forsvarsposition, hvor reaktionen kommer til udtryk gennem indirekte angreb, så som bagtalelse og afvisning. 3) Den flegmatiske: ligeglad med stort set alting og gør som det passer ham. Reagerer overfladisk og med ligegyldighed. 4) Den assertive: åben holdning, stiller åbne spørgsmål og lytter aktivt. Reagerer på en, i forhold til den aktuelle situation, hensigtsmæssig måde. • Lad eleverne opføre rollespil om såvel fiktive som virkelige oplevelser. Tildel eleverne rollen som aggressiv, assertiv o.s.v. Optag rollespillene på video. Se videoen sammen med eleverne, og tal med dem om, hvordan det var at være assertiv, passiv /flegmatisk o.s.v. Kan de genkende sig selv, som de havde det i situationen, når de ser sig selv på videoen? Tal om de reaktioner, som de forskellige adfærdsformer udløser hos de andre. Diskuter fordelene ved at udvise en assertiv adfærd.
<ul style="list-style-type: none"> • kan samarbejde i små og store grupper og give plads til både egne og andres holdninger og værdier 	<ul style="list-style-type: none"> • Se under <i>Personlig målsætning og planlægning</i>, 1. læringsmål.

Samarbejde og kommunikation	
Forslag til evaluering	Forslag til undervisningsmaterialer
<ul style="list-style-type: none"> • Se under <i>Personlig målsætning og planlægning</i>, 4. læringsmål 	
<ul style="list-style-type: none"> • Se under <i>Personlig målsætning og planlægning</i>, 5. læringsmål 	
<ul style="list-style-type: none"> • Læg mærke til om eleverne viser forståelse for det vigtige i at udvise assertiv adfærd i forbindelse med løsning af konflikter. Spørg alle om, hvad de gerne ville blive bedre til i forbindelse med kommunikation. Det kan være at blive bedre til at modtage eller give konstruktiv kritik, at udvise mere assertiv adfærd eller at blive bedre til at lytte. Vær opmærksom på, om eleverne bruger de lærte konfliktløsningsmodeller i hverdagen og opfører sig assertivt over for hinanden, som en naturlig del af deres adfærd. Tag emnet op hver gang der er lejlighed til det. 	<p>Jane Hejgard: Jeg har ret til - du har ret til. Landtryk. Arbejdsbog i Social kompetence.</p> <p><i>Til læreren:</i> Anne Dickson: Og jeg mener hva` jeg si`r. København 1988 og 1993. Hans Reitzels Forlag A/S. ISBN 87-412-3394-8</p> <p>Robert Sharpe: Er du O.K.? - om udvikling gennem assertionstræning. 1990. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A. S., København.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Se under <i>Personlig målsætning og planlægning</i>, 1. læringsmål 	

Uddannelse og erhverv	
Læringsmål	Forslag til undervisning
<ul style="list-style-type: none"> • har viden om de forskellige karrieremuligheder, der eksisterer inden for lokalsamfundet, i landet som helhed og i andre lande • har viden om, på hvilke områder der er mest brug for uddannet arbejdskraft lokalt og globalt, og hvilke uddannelser og erhverv der er mindre udbud efter 	<ul style="list-style-type: none"> • Del holdet i grupper på fire eller fem elever og lav projekt "Karriere". Alle grupper undersøger det samme emne, nemlig hvilke karrieremuligheder der eksisterer såvel lokalt som globalt, herunder hvilke former for uddannet arbejdskraft, der er størst efterspørgsel på, og hvilke uddannelser der er mindre brug for på arbejdsmarkedet. Bed eleverne om at gøre brug af så mange kilder som muligt med henblik på at få emnet grundigt belyst (IT, bibliotek, interview o.s.v.) Grupperne udarbejder en rapport over deres resultater, og efter endt projektperiode fremlægger alle grupper for hinanden. Lad holdet diskutere forskelle og ligheder rapporterne imellem og spørg, om der er ting, som forbavser dem i forhold til resultaterne. Det anbefales, at projektet tilrettelægges sammen med samfundsfag.
<ul style="list-style-type: none"> • har stiftet bekendtskab med et erhverv efter eget valg og har evalueret deres udbytte heraf og deres fortsatte interesse herfor 	<p>På dette trin er der ikke tale om egentlig erhvervspraktik, men kun, som læringsmålet anfører, at eleverne har stiftet bekendtskab med et erhverv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • På slutningen af trinnet har alle elever bestemt sig for, hvilke lokale erhverv de godt kunne tænke sig at stifte bekendtskab med. De pågældende arbejdssteder kontaktes med henblik på en aftale om at have en eller flere elever i "erhvervspraktik" i 2 - 3 dage. Under "praktikperioden" skriver eleverne dagbog, og alle aflægges mindst et besøg.

Uddannelse og erhverv	
Forslag til evaluering	Forslag til undervisningsmaterialer
<ul style="list-style-type: none"> • Spørg eleverne : Hvad har I lært under projektperioden? Hvad kan I personligt bruge resultaterne af rapporterne til? Vær her opmærksom på, om eleverne tager deres måske nyerhvervede viden med i egne overvejelser om erhvervs- og uddannelsesvalg. 	Erhvervsnøglen "Hvad kan jeg blive?" www.sunngu.gl www.sunngu.dk
<ul style="list-style-type: none"> • Efter "praktikperioden" samles holdet og fortæller hinanden om deres oplevelser af det valgte praktiksted/arbejde. Der evalueres efterfølgende med hver enkelt elev, og evalueringen samt den videre planlægning noteres i elevens personlige handleplan. Det er væsentligt at få evalueret, om det indtil videre valgte erhverv stadig har interesse, eller om det måske er en helt anden vej, eleven ønsker at gå. Evalueringen danner grundlag for den videre uddannelses- og erhvervsmæssige handlingsplan. 	Erhvervsnøglen www.sunngu.gl www.sunngu.dk

